

De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad No. 124.)

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 12 Maart 1911. N^o. 1732.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaars, Postdirecteuren enz. Advertenties: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elke regel meer f —.20. Aanvragen en vernieling van lievelingen f —.12 per regel.

Van de Voleniding.

IX.

En Ik zal vijandschap zetten tusschen u en tusschen deze vrouw, en tusschen uwen zaden en tusschen haren zaden. Dat zal de val in zonde Gen. 3:15.

Voorzover hier en daar uit het Paradijs in de overlevering der volken het denkbeeld van een voleniding, die te wachten was, werd opgenomen, moet die overlevering haar oorsprong vinden in Gen. 1:28 en in Gen. 3:15. Twee uitspraken die zóó te onderscheiden zijn, dat voor wat het verloop der historie buiten zonde betreft, Gen. 1:28, en voor wat aangaat het verloop der historie na den val in zonde Gen. 3:15 den regel aangeeft. Op dit onderscheid lette men wel. Nog eer de val in zonde plaats greep, stond na de schepping, stelde God als regel in, niet dat alles blijven zou gelijk het toen was, maar dat er een aanmerkelijke verandering zou intreden, dat in die mens was, die deze verandering zou tot stand brengen. Eerst stond de mens te midden van de schepping die hem omringde, als tegenover een hem nog vreemde macht. Hij en die hem omringende schepping waren twee. Voedsel bood hem de boomvrucht, en op zichzelf had hij geen dings gebrek, maar geheel de schepping, in de onbezielden natuur, in de plantenwereld en in de dierenwereld stond als een hem niet verwante macht naast hem en tegenover hem. Hierdoor rees vanzelf de vraag: Was dit alles bestemd om alsoo te blijven en aldus voort te bestaan, ofswel was het Gods wil, dat in deze wederzijdsche verhouding een alles allengs omzettende verandering zou intreden? En op die vraag nu vinden we het antwoord in Gen. 1:28. Daar toch lezen we, dat God aan den mens een levenstaak voorschreef, en dat die levenstaak hierin zou bestaan, dat de mens geroepen werd, om geheel die hem omringende schepping aan zich te onderwerpen. Hij moest niet maar vernemenigvuldigen en de aarde vervullen, maar er werd bijgevoegd: „onderwerpt haar en hebt heerichthij over haar.“ Vanzelf kwam de mens daardoor onder den indruk, dat in die wereld een macht schoot; dat die macht zich niet willoeg en eijger beweging naar hem zou voegen; dat hij veel meer van die macht der hem omringende wereld verzet had te wachten; dat hij die macht met de hem als mens verlenende macht zou moeten bestrijden; en dat het hem vroeg of laat gelukken zou, die macht aan zijn persoonlijke macht als mens te onderwerpen. Een alomvattend program alsoo van de levenstaak, die den mens was toegewezen, en een program dat zelfs nu nog verre van afgewerkt is. Dagelijks toch overtoert de mens nog altoos nieuwe natuurkrachten en nog steeds breidt zijn heerschappij over de wereld, in al haar deelen, zich uit. En dit niet alleen wat de elementaire en onbezielden natuurkrachten, maar ook wat de plantenwereld en dierenwereld betreft. Denk slechts aan de verrijking van bloemen en vruchten door nauwgezette cultuur, en zoo ook aan de veredeling der dierenrassen, en daarnaast aan de ontzettende machten in aardbeving, storm, pestilentie enz. die nog steeds den mensch tarten, en die hem prikkelen, zich steeds meer ook tegen de noodzakelijke gevolgen en tegen de voortwoeking van deze ontzettende krachten der verderving te wapenen. Hieruit nu kon zich een overlevering vormen, gelijk die zich dan ook gevormd heeft, waardoor deze machten der natuur in vijandige personen, geesten of afgoden worden, omgezet, waartegen de mens den strijd had aan te binden, en die hij in 't eind ten onder zou brengen. In elk geval was hierna het denkbeeld gegeven, dat de dingen niet altoos blijven zouden zooals ze waren. Dat er een historisch verloop te komen stond. Dat dit verloop eens zou aflopen. En dat eerst daarna de Voleniding zou intreden. Hierdoor nu moest vanzelf in de overlevering der volken de gedachte, het denkbeeld, de verwachting meegaan, dat de taak, die aan den mens was opgedragen, eens zou vervuld zijn. Hij begon met over die natuur geen macht te hebben, allengs zou hij macht over haar verkrijgen, en ze aan zich onderwerpen. Eens zou hij dat alsoo volbrengen, dat alles metterdaad aan hem onderworpen was, en dan kwam in die verre toekomst vanzelf de voleniding. Zwakker of klaarder getint vindt men deze verwachting ook bij de meeste volkeren, en thans wederom bezielen ze het jongste grijsen naar

betere toestanden onder het steeds luider opklinkend geroep van Vooruitgang. Maar bij die ééne openbaring bleef het niet. Na Gen. 1:28 kwam Gen. 3:15. Strijd was ontbrand. Uit de gevallen engelenwereld was door de booze geesten een inval in het paradijsleven dezer wereld gedaan. De mens was onder dien aanval bezweken. De zonde sloop in zijn hart. Zoo zag hij zich niet alleen blootgesteld aan den verdervenden invloed der demonische wereld, maar was ook zelf vergiftigd, en naast de taak om de natuur aan zich te onderwerpen, kwam nu een geheel andere plicht op den mens te rusten: deze wereld moest voor God behouden en heroverd worden, en de macht der booze geesten moest worden uitgebannen. Hierdoor verkrijgt de historie der mensheid deels een tragisch, deels een episch karakter, maar zonder dat de mens zelf in staat blijkt het ingeslopen kwaad te bezweren. Niet de mens, overgelaten aan eigen kracht, zal satan uitbannen. God zelf alleen zal den demon kunnen uitwerpen en zijn macht teniet doen. Maar toch, al komt de eindtriomf niet anders dan door Gods mogendheid, desniettemin zal het in den mens en in onze natuur zijn dat de overwinning zal bevochten worden. Dit nu is het wat ligt uitgesproken in het woord van God tot satan uitgesproken: „Ik zal vijandschap zetten tusschen u en tusschen deze vrouw, en tusschen haar zaad en uw zaad. Dat zal de val in zonde Gen. 3:15. Die heretische heilige gedachte is toen in de gedachtenwereld der volkeren opgenomen, en zoodoende in haar overlevering overgegaan. Natuurlijk niet in dien bijbelschen vorm, alsof deze tekst van geslacht tot geslacht mondeling was nagezegd, maar in dien zin, dat de belofte: „Er komt redding. Eens wordt de booze overwonnen. En de hulpe daartoe zal uit den Hooge toekomen“, troostend en bezielend de opkomende volken bij hun verspreiding over deze aarde verzeld heeft.

Tweeërlei voorstelling komt alsoo lijnrecht tegenover elkander te staan. Van de overzijde wil men u doen gelooven, dat de menselijke existentie op deze aarde begon met een halfdierlijke toestand; dat de mens uit dezen lagen raag allengs tot een wezen van hooger orde is geworden; en dat, naar gelang deze gestadige ontwikkeling voortschreed, ook zeker religieus besef in hem ontwaakt is. Dit religieus besef zal dan aanvankelijk zeer laag hebben gestaan, en nauwelijks den naam van religie waard zijn geweest. In den loop van eeuwen en nogmaals eeuwen zal uit dezen laagsten vorm van religie iets zijn ontstaan, gelijk we het nu nog in enkele heidensehe streken vinden. Onder de heidenen zelf zal het veelgehoordom zich allengs verrijft hebben, en zelfs zekere zucht naar eenheid in het Goddelijke zij opgekomen. Vooral onder de wijsgeeren zal dit allengs geleid hebben tot een meer ideale opvatting. Zoo zal ten slotte het monotheïsme vaster grond onder den voet hebben gekregen. Met name in Israël zal deze drang hebben doorgewerkt, en sinds zal deze eenheidsgedachte eerst onder de Christenen en daarna onder den Islam hebben doorgewerkt. Naar deze voorstelling nu was er in den bovenbedoelden zin geen Overlevering, en kon ze ook niet zijn opgekomen. Een adellijk geslacht, dat in den loop der tijden zinkt, kan een traditie hebben en van die traditie kan een kracht uitgaan, die het weer in ouden, zoo niet in beteren staat herstelt, maar bij den parvenu is hiervan geen sprake. Hij ziet op zijn lage herkomst slechts terug, of om ze te vergeeten, of om hem er in te doen roemen, wat machtige figuur hij zelf was, dat hij zich van die laagte tot zulk een hoogte kon opwerken. En zooals het met den man van adel tegenover den parvenu staat, zoo ook is de tegenstelling in de historie der mensheid, al naar gelang ze den mens uit halfdierlijke positie tot den beschafden mens van nu doet opklommen, dan wel of ze in den eersten mens het creatuur naar Gods beeld geschapen eert, en hem nu terugvindt als aan dien oorspronkelijken adel ontvallen in het eerste geval is er van een overlevering geen sprake, bij de tweede overlevering is die overlevering juist het kostbaarste wat de ontdeelde als zijn schat bewaart. Die overlevering is zijn erfgood, dat een hooger toon in zijn geslacht doet voortleven, en elke volgende weeropleving sluit zich altoos weer aan die overlevering aan. Nu kon die overlevering natuurlijk niet in vasten vorm bewaard blijven. Ze dreef op heugenis. Veelal uitsluitend in het gedin werd ze voortgeplant. Bij het ééne volk ontving ze al spoedig een eenigzins andere inkleeding dan bij het andere. Die inkleeding moest hierdoor almeer een nationaal karakter er-

langen. En was die overlevering bij een bepaald volk eenmaal in nationaal gewaad opgetreden, dan kon het niet anders of ze moest allengs breder worden uitgewerkt, en van de algemeene gedachte in meer concreten vorm overgaan. Vergelijk men dan eenige eeuwen later wat onder de onderscheidene volken van die overlevering geworden is, dan heeft men zelfs moeite om er den gemeenschappelijke oorsprong in terug te vinden. Het liep alles uiteen. Het verschilde naar klimaat en streekvorm. Een bergvolk fantaseerde heel anders dan een volk aan zee of op de eilanden. Ook de historie mengde er zich in. Elk volk had zijn eigen helden geboekt, en kwam er vanzelf toe om de namen zijner nationale helden met de eendielijke verlossing die werd ingewacht, in verband te brengen. Maar in wat geheel onderscheiden vorm de overlevering hierdoor allengs optrad, toch bleef ze in haar oorsprong één, en schier overalvielen in die overlevering nog altoos deze vier bestanddeelen terug te vinden: 1^o, in het begin een gelukstaal en vrede met den Hooge; 2^o, inbreking in dien gelukstaal van de demonische machten, en hierdoor het begin van alle ellende; 3^o, eeuw na eeuw de bange worsteling tusschen het goede en het kwade, zoo in- als uitwendig; en 4^o, de zekere hoop en de stellige verwachting, dat in het eind de goede Geest den kwaden Geest zou niet doen, en daardoor den gelukstaal van eertijds, zelfs nog in verhoogden vorm, herstellen. Dit zijn de vier vaste bestanddeelen van de Openbaring, die de Heilige Schrift ons brengt, en tevens de vier bestanddeelen, die ge, minder vast en vaak geheel uit hun verband gerukt en in allerlei wisselenden vorm, maar toch in hoofzaak in gelijk onderlig verband, in de Heidensehe mythologieën terugvinden.

Ge moet u daarbij van die Heidensehe mythologie geen averechtse voorstelling maken, alsof ze van meet af uit de valsche verzinning van bedrog beoogende priesters zou zijn opgekomen. Dat er zich een alles aanderende verzinning en verbeelding in mengde, is onwettigbaar, en dat er vaak ook bedrog bij insloep, betwisten we evenmin; toch kon hierdoor nooit een uitgewerkte godsdienstvorm bij een geheel volk van eenige zelfstandigheid ingang vinden. Wat zich niet aansloot aan wat in het volk zelf omging, kon geen vasten voet erlangen, en hoe zondig en verkeerd wij ons de Heidensehe volken ook mogen voorstellen, ze waren toch menschen van gelijke beweging als wij, met gelijke behoeften van het menscheijk hart, met gelijke zorgen in hun levensworsteling bezwaard, en alleen staande gehouden door soortgelijke idealen als ook ons nog steeds bezien. Zonder wezenlijke religieuze behoeften, zonder een kracht-oefnend religieus besef zou er nooit een eigen vorm van Heidensehe eredienst zijn opgekomen. We verstaan daarom de Heidenen niet, en hun afgodische voorstellingen blijven voor ons een gesloten boek, zoo we niet in ons eigen menscheijk en zondig hart de gevegens terug vinden, waaruit hun zonderlinge verzinningen zijn opgekomen. Wie zich niet, bij het opkomen van hun verbeeldingen, in hun toestand verplaatsen kan, en het verstaan kan, hoe uit wat omging in hun hart, vanzelf hun vorm van afgoderij is opgekomen, zal nimmer het Paganisme in zijn ontzettende ontarding leeren doorzien. Wie den paganist zal verstaan, moet zelf zijn eigen medeschuld aan deze zoodige afgoding inzien. Hij moet er voor durven uitkomen, dat hij zelf, in die tijden en onder die omstandigheden levende, evenzoo zou gehandeld hebben als deze afgedoelden deden. En niet in priesterbedrog, maar in de zondekennis van zijn eigen hart moet ieder onzer de verklaring vinden van den gruwel, waartoe het bederf van het beste wat de mens van God ontving, allengs en bij logische ontwikkeling geleid heeft.

Te recht is er daarom herhaaldelijk op gewezen, hoe in de meeste heidensehe afgoderijen de dusgenaamde Dondergod in hun oudste herinnering is ingeweven. Zoo was het bij de Grieken met hun afgod Zeus, bij de Romeinen met hun afgod Jupiter, bij de Indiërs met hun afgod Indra, en niet anders bij onze eigen voorvaders met hun afgod Thor, wiens naam bij ons in den vierden weekdag, den Donderdag, nog altoos voortleeft. Dit nu heeft niets wat ons bevreemden kan. In het paradijs valt aan geen onweder en aan geen flitsen van den bliksem te denken. Bide verschijnselen in de natuur kunnen slechts een gevolg zijn van den vloek. Zelfs laat het zich vrijwel denken, dat de eerste donderslag en het eerste vuren van den bliksem moet zijn ingetreden, toen de eerste mens van den

val uit het paradijs verdreven, en de wereld ingedreven werd. In donder en bliksem spreekt zich een alles te boven gaande macht uit, en ten deele zelfs een macht in toorn. De donder en het weerlicht verschrikken, doen ontzetting in het hart slaan, en geven den indruk van een machtig Wesen, dat boven het wolkenheir zetelend, in toorn zich uit. Beide brengen geen vertroostenden en verheffenden, maar een angstwekkenden en hart-beklemmenden indruk te weeg, en de somberheid van het tafereel, dat het onweder te aanschouwen geeft, wordt nog verhoogd zoo de bliksem inslaat, tent of woning in brand zet, en vee of mens doodt. Het kon daarom niet anders, of de eerste ontlasting van den donder moest wel den indruk maken, dat er een stem des Heeren in uitging. God had zich in het paradijs geopenbaard. De mens in zijn eerste afgoding van God had nog kennis van het eeuwige Wesen. En nu kwam die ontzettende schok in de natuur. Van wie anders dan van God zou die machtsopenbaring dan zijn uitgegaan? De heugenis hiervan leefde niet alleen bij de heidenen, maar evenzoo onder Israël voort. In Psalm 29 spreekt David de engelenwereld toe, en roept 't uit: „Geest den Heere, gij kinderen der machtigen, geeft den Heere eere en sterkte!“ En dan gaat hij voort: „De stem des Heeren is op de wateren, de God der eere dondert.“ De donder heet altoos weer: de stem des Heeren, die met kracht dreunt over de groote wateren, die de cederen breekt en splitst doet, die de bergen doet huppelen, die vlammen uit het woud slaat, die de woestijn doet beven, en de hinden jongen doet werpen, en in zijn heiligdom Hem eere doet toebrengen. Buiten allen twijfel is dan ook de telkens wederkerende donder met zijn bliksem een der groote middelen geweest, waardoor God in het hart des menscheijken geslachts het ontzag voor zijn naam levendig hield. En daaruit verklaart het zich, hoe ook in de overlevering der heidensehe volken altoos weer de dondergod aanvankelijk de hoofdplaats inneemt, en den machtigsten indruk van het Goddelijk wezen en van de macht die in de hemelen troont, vestigt. In de uitdrukking van „de vrees der Heeren“ leeft dit besef ook onder Israël nog voort. Het is niet de liefde, het is niet het geloof, het is niet de hoop die op den voorgrond treedt, maar altoos de godsverucht, en vrucht beteekent, evenals *Furcht* in het Duitsch, niet anders dan vrees.

Wijziging van dezen indruk kwam vanzelf in de schooner dagen, als de hemel helder stond, en zich bij het naderen van den nacht het firmament in al zijn pracht en heerlijkheid vertoonde; iets wat te meer vanzelf sprak, zoo ge u uit onze noordelijke hemelstreken verplaatst denkt in het hart van Azië, waar de eerste menscheijkheid zich ontwikkelde, en waar de pracht van het firmament zoo verre alles wat wij aan den sterrenhemel bewonderde, te boven gaat. En was eenmaal het oog geboid door den sterrenhemel, dan kon het niet anders of de zon, die 's nachts wel onderging, maar bij dag het geheele licht-ruim beheerschte, moest aller bewondering en eerbied tot zich trekken. Nu was die hemelpracht aanvankelijk niets anders dan de voorpoort van den hemelhof, waar het alles in macht te bovengaan eeuwige Wesen zetelde; en zoolang de geestelijke aanbidding van dit eeuwige Wesen stand hield, kon dit firmament met zijn zon niet anders zijn dan schitterende ingang tot de woonstede Gods, die hoog niet alleen boven de volken, maar ook boven het firmament troonde. Maar zoodra het geestelijk besef in de Godsverucht tamen ging, was het volkomen natuurlijk, dat de religieuze blik zich aan die zon, aan die maan, en aan die sterren zelf, vooral ook aan de planeten, hechten ging, en dat allengs de idee opkwam, om die wonderde hemellichamen zelve als Goddelijke verschijningen te gaan eeren. Vandaar dat toen die geheele kring van Astralische afgoderij is opgekomen, die vooral in Midde-Azië haar zegepraal vierde, en zelfs tot laat in Israël's historie nog gedurig aan dien dienst van Jehovah afbreuk deed. De maan heet dan de Koningin des hemels. Koningin heet in het Hebreeuwsch *Melcheth*. En de profeten wijzen er gedurig op, hoe de eeredienst van deze „Melcheth des hemels“ tot op de ballingschap toe vooral onder de vrouwen in Israël inheemsch was. Zelfs toen de Joden, na de inneming van Jeruzalem, voor een deel naar Egypte gevlucht waren, en ook Jeremia door Johannaan, de zoon van Kareah, met geweld naar Egypte was meegevoerd, meldt Jeremia omstandig, hoe toen vooral de vrouwen in woede tegen den profet optraden en hem brutaalweg verklaarden, dat ze haar dienst van deze Melcheth nooit zouden opgeven. (Jeremia 44:16 v. v.) Reeds dit braeht scheiding teweeg. Het

geklater van den Donder is hoorbaar voor alle volken; de sterrenhemel daarentegen verschilt zeer in pracht, al naar gelang ge u van de evenachtstijl verwijft of die naelt. En diezelfde scheiding werkte nog veel verder door, zoodra de blik zich van de sterrenhemel meer richtte op de elementaire verschijnselen op deze aarde, en de groote natuurkrachten door haar beteekenis voor het leven der volken de zinnen begonnen aan te grijpen. Het vuur, het water, de bergen, de woestijnen, de winden, de geweldige stroomen, de aardbevingen, de zware pestilentieën, openbaarden zich steeds meer als geduchte machten die op het bestaan en het lot der volken een overwel-digenden invloed uitoefenden. Denk slechts aan de Nijl in Egypte. Van het zuiden tot het noorden ligt Egypte uitgestrekt dwars door een onmetelijke woestijn die in Afrika de Saharah heet, en onder de Roode zee door zich in Arabië voortzet. Door die woestijn heen nu is de Nijl van het zuiden komen vloeien, en heeft hierdoor een smalle strook vruchtbaar land in het leven geroepen, aan beide boorden van de Nijl vaak niet breder dan half Noord-Holland, en die strook lands heet dan Egypte. Dit land dankt alzo aan de Nijl zelfs zijn *aansijn*, en daardoor kreeg vanzelf de Nijl voor de Egyptenaren een gansch andere beduidenis dan de Euphraat of de Tigris in Mesopotamië. Zoo kon het niet anders of de vereering der natuurmachten moest straks nog meer dan de vereering der sterren volk en volk vancen scheiden, en onder verschillende volken een geheel verschillende vorm van eredienst in het leven roepen. Ja, dit verschil ging nog dieper al naar gelang geheel de toestand van een volk een existentie in natuurweide en voorspoed, of wel een bestaan in ellende en benarde worsteling was. Volken die zich in rijke weelde baadden, hechten aan het aardsche te groote, ongelukkige en rampspoedige volken allicht te weinig waarde; iets wat vooral sterk uitkomt in hun ver-wachtingen van de toekomst. In Babylon en in Egypte nam men in die verwachtingen het nitwendige zoowel als het inwendige leven op, en droomde van niet anders dan van een gelukstaal waarin de nationale weelde, nog verrijkt en nog verhoogd, zou voortduren. Vandaar de zorg der Egyptenaren voor de balseming van het lijk. Ook het lichaam toch zou zijn beteekenis in de eeuwigheid bewaren. Andere volken daarentegen schoven het geestelijk-zedelijke meer op den voorgrond, voelden zich meer bevangen in de worsteling tusschen de goede en de booze geesten, en wonnen daardoor in kracht. Zoo met name de Perzen en Meden, die onder Cores of Cyrus door God verkoren werden, om het in zinlijkheid onderge-gane Babylon ten onder te brengen, en die den strijd tusschen het goede en het booze zoo ver dreven, dat ze het booze zelfs in een soort God verspersoonlijkten, dien ze als Ahirman in de hoogste machtspositie plaatsten.

Nog verder gingen hier de Indiërs in hun tweede periode, die den strijd tusschen het booze en goede daardoor voor zich zelve oplosten, dat ze het aardsche leven voor een schijngestalte aanzagen, en alleen in het geestelijke een werkelijke macht begroetten. Vandaar dat ze hun lijken, die toch tot niets nut meer waren, zoo vaak verbrandden, en zich diets maakten, hoe ze zelve slechts een voorbijgaand bestaan hadden, dat bestemd was om, na hun sterven, door ziels-verhuizing in andere menschen of in dieren over te gaan; zoo allengs zich te volmaken; om dan tenslotte in de Godheid zelve terug te keeren, en hun eigen bestaan in te moeten. En alleen bij de Germanische volken kan men zeggen, dat in de tegenstelling tusschen ziel en lichaam, tusschen tijd en eeuwigheid, tusschen hemel en aarde het evenwicht behouden bleef. Zoo gingen de volken uiteen, kleedden elk naar hun eigen omstandigheden, hun eigen aanleg en hun eigen behoefte de overlevering in; en ook al bleef bij allen, nu op deze, dan op gene wijze, de herinnering aan een Hoogste Wesen hangen, toch kon het niet anders, of het veelgehoordom moest in den loop der eeuwen vanzelf opkomen. Eenmaal daartoe gekomen, moest men wel de afgoden zich als personen voorstellen, en deze persoonlijke voorstelling moest er even noodwendig toe leiden, om hun een menscheijkken vorm te leenen. Een andere welomlijnde voorstelling van een handelenden geest dan in den mens had men niet, en was evenmin van elders te ont-leenen. Zoo werd dan vanzelf het onderscheid tusschen zegenende en vreeselijke personen ook in de godenwereld overgebracht. De goden hielden gelijk menschen hu-den. En dit eenmaal aangenomen, kon het niet anders of ook de mensche-lijke zonde moest in de godenwereld worden ingelacht. Hierdoor nu ver-